

Список використаних джерел:

1. Австрійські інвестиції запрацюють в аграрному секторі Вінниччини// myvin. – Режим доступу: <http://www.myvin.com.ua/ru/news/region/2010.html> (дата звернення 18.12.2013).
2. Австрійсько-українські відносини// bmeia. – Режим доступу: <http://www.bmeia.gv.at/ua/posolstvo/kijevi/dvostoronni-vidnosini.html> (дата звернення 20.11.2013).
3. Austrian-Ukrainian Trade Relations Show Development Potential// friedlnews. – Режим доступу: <http://www.friedlnews.com/article/austrian-ukrainian-trade-relations-show-development-potential> (дата звернення 20.12.2013).
4. Верхогляд В. Українсько-австрійські політичні відносини на вищому рівні: через минуле до майбутнього// Етнічна історія народів Європи, К., 2012. – №12 – Системні вимоги: Adobe Reader// history. – Режим доступу: http://www.history.univ.kiev.ua/ethnology/journal/ethnic_history_12/12_22.pdf (дата звернення 12.11.2013).
5. Vienna and Kiev – 20 years of friendly relations// wien. – Режим доступу: <http://www.wien.gv.at/english/politics/international/strategy/events/kiev.html> (дата звернення 17.11.2013).
6. Гессль К. Торгово-економічні відносини між Австрією і Україною// tpp. – Режим доступу: http://www.tpp.lviv.net/zek/Numbers/2002/5-6/s04/info_04.htm (дата звернення 15.11.2013).
7. Діяльність українсько-австрійської змішаної комісії з питань торгівельно-економічних зв'язків// ukrexport. – Режим доступу: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/mk_info/aus/3814.html (дата звернення 15.11.2013).
8. Мартинов А. Ю. Австрія, Австрійська республіка. – Системні вимоги: Adobe Reader// histans. – Режим доступу: <http://histans.com/LiberUA/978-966-02-4859-5/6.pdf> (дата звернення 18.12.2013).
9. Мовчан М. Україна – Австрія: 10 років успішних дипломатичних відносин // Нова політика, 2001. – № 6. – С. 34.
10. Österreichisch-ukrainische Beziehungen// austria-ukraine. – Режим доступу: <http://austria-ukraine.info/?p=214> (дата звернення 18.12.2013).
11. Рудич Ф. Україна – Австрія. Рівень парламентаризму, соціального партнерства, демократії // Віче. – 1996. – № 3. – С. 102-119.
12. Семенко В. Українсько-австрійські двосторонні відносини протягом 1991-1996 рр.// Буковинський журнал, Чернівці, 2013. – №1// bukjournal. – Режим доступу: <http://www.bukjournal.com/vitalij-semenko-ukrajinsko-avstrijski-dvostoronni-vidnosyny-protyahom-1991-1996-rr/> (дата звернення 12.11.2013).
13. Спільне комюніке про встановлення консульських відносин між Україною і Австрійською Республікою [26 вересня 1991] : [Текст]// ligazakon. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU91001U.html (дата звернення 13.11.2013).
14. Турів М. В. Українсько-австрійське торговельно-економічне співробітництво: передумови, сучасний стан та перспективи розвитку. – Системні вимоги: Adobe Reader// archive. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_gum/Gileya/2012_59/Gileya59/P5_doc.pdf (дата звернення 12.11.2013).
15. Х. Фішер: Австрія зацікавлена у поглибленні економічних відносин з Україною//Політика// rbc. – Режим доступу: <http://www.rbc.ua/ukr/top/show/h-fisher-avstriya-zainteresovana-v-uglublenii-ekonomicheskikh-22092010194200> (дата звернення 17.11.2013).
16. Україна відкрита для діалогу з австрійським бізнесом, – І.Прасолов// kmu. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246811673&cat_id=244277212 (дата звернення 17.11.2013).
17. Українсько-австрійські переговори// 1tv. – Режим доступу: <http://1tv.com.ua/ru/news/2013/11/21/49384> (дата звернення 20.11.2013).
18. Juschtschenko zu Besuch in Österreich// gasanbieterschleswig. – Режим доступу: <http://www.gasanbieterschleswig-holstein.de/oesterreich-ukraine-gas.html> (дата звернення 20.11.2013).

Надійшла до редколегії 05.09.13

Н. Папенко, канд. ист. наук, доц.,
О. Лихачева, студ. магистратури
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

АВСТРИЙСКО-УКРАИНСКИЕ ОТНОШЕНИЯ: ИСТОРИЧЕСКИЙ ОБЗОР

В статье проанализированы предпосылки, современное состояние и перспективы развития австрийско-украинских отношений. Рассмотрена нормативно-правовая база и исследованы основные аспекты отношений.
Ключевые слова: Австрия, Украина, сотрудничество, отношения.

N. Papenko, Ph.D. in History, Associate Prof.,
O. Lihachova, Master Stud.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

AUSTRIAN-UKRAINIAN RELATIONS: A HISTORICAL REVIEW

The article analyzes the prerequisites, current state and prospects of the austrian-ukrainian relations. It was considered the regulatory framework and investigate the main aspects of the relationship.
Keywords: Austria, Ukraine, cooperation, relationship.

УДК : 94(438+4)“191/193”:341.215.4-054.72

А. Шваб, канд. іст. наук, доц.
СНУ імені Лесі Українки, Луцьк

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ ЕМІГРАЦІЇ З ПОЛЬЩІ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

У статті висвітлено засади еміграційної політики Другої Речі Посполитої щодо європейських країн. Проаналізовано міжнародно-правову діяльність польської влади із врегулювання питань континентальної еміграції та укладені нею міжнародні еміграційні угоди.

Ключові слова : еміграційні міждержавні угоди, еміграційна політика Польщі, міжнародно-правове врегулювання еміграції з Польщі.

Постановка наукової проблеми та її значення. У державній політиці міжвоєнної Польщі врегулювання питань еміграції займає особливе місце. За відсутності можливостей швидких соціально-економічних змін, польська влада розглядала її як важливий засіб розв'язання питань зайнятості населення, його матеріального забезпечення та соціальної стабільності. Пошук сталих зовнішніх ринків праці, забезпечення соціальних прав своїх співвітчизників за кордоном, регулювання через працевлаштування за кордоном соціальних та політичних процесів різних регіонів набуло у Другій Речі Посполитій системного характеру.

Дослідження діяльності польської влади із міжнародно-правового врегулювання питань еміграції має важ-

ливе значення не лише через відсутність такого роду робіт в українській історіографії, а й з огляду на важливість поширення досвіду еміграційної політики Польщі в Україні, яка останнім часом активно долучилася до глобального ринку праці.

Аналіз досліджень даної теми. У сучасній українській історичній науці підняті у статті питання комплексно не досліджувалися. Виключенням є лише наукові розвідки С. Качараби, у яких автор висвітлюючи причини еміграції із західноукраїнських земель одним із чинників останніх розглядає й еміграційну політику та умови еміграції до різних країн.

Значно ґрунтовніше ця тема висвітлена польськими дослідниками.

Важливим джерелом для дослідження даної теми є публікації державних чиновників та теоретиків польської міжвоєнної еміграційної політики: Ю. Околовича, А. Зарихти, М. Шавлецького, Ю. Влодека, З. Людкевича, М. Красноцького, М. Панкевича, С. Юркевича та ін.

Цінний аналіз польської еміграційної політики містять роботи авторитетних польських істориків Е. Колодзєя, Г. Яновської, А. Пачковського, А. Пільха, П. Крашевського, Я. Красуцького та ін.

Мета і завдання статті полягають у дослідженні діяльності польської влади із міжнародно-правового врегулювання питань еміграції із європейськими країнами; аналізі укладених Польщею із європейськими країнами еміграційних угод; висвітленні позиції імміграційних країн щодо польських емігрантів; відстеженні механізмів регулювання еміграційних процесів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Масовий еміграційний рух кінця XIX – поч. XX ст. з територій новоутвореної польської держави активно поновився після закінчення Першої світової війни. Великі сподівання на швидку ефективну організацію економіки молодого держави зіткнулися із жорсткими реаліями та труднощами становлення основ державного життя. В умовах економічної скрути суспільство вдалося до перевіреного способу розв'язання економічних труднощів шляхом еміграції до уже сформованих напередодні війни імміграційних ринків. Польська влада, усвідомлюючи безвихідь, почала цьому активно сприяти та скеровувати стихійний рух в контрольоване русло.

Засади польської еміграційної політики, які втілювалися в життя впродовж міжвоєнного періоду, яскраво окреслив теоретик та організатор польської еміграційної політики Юзеф Околович. Розмірковуючи над завданнями польської держави в питаннях еміграції він писав: "Польська еміграційна політика має полягати на прагненні завжди зводити еміграційний рух до нормальних меж продиктованих необхідністю, яка його спричиняє, аби приносити для країни якнайменше страт і як найбільше користі...

...Пошук нових еміграційних ринків має здійснюватися польською владою з огляду на економічні і політичні інтереси. ...Попри властиві розбіжності інтересів країн, при укладанні економічних угод польська сторона повинна домагатися: недопущення жодних обмежень для своїх громадян з огляду на їх польське походження; трактування їх прав на рівні із іммігрантами із найбільш промислово розвинутих країн; забезпечення свободи переміщення та працевлаштування; свободу діяльності польських опікунських установ та товариств; визнання дорожніх посвідчень особистості, виданих польською владою; співпраці у боротьбі із торгівлею живим товаром [19, с. 8 – 9, 17].

В перші повоєнні роки, в силу геополітичних та економічних змін, найбільш привабливою із європейських імміграційних країн для Польщі була Франція. Спочатку французьке керівництво зволікало із офіційними перемовинами із Польщею щодо можливостей еміграції. Французи сподівалися, що їм вдасться відбудувати країну залучаючи німецьких військовополонених та за рахунок коштів отриманих від військових репарацій. Побожувалися напливу дешевої польської робочої сили і французькі робітники. Проте, коли стало зрозуміло, що використати німецьких військовополонених не вдасться, французька сторона розпочала активну підготовку польсько-французької еміграційної угоди. Прискорило цей процес підписання 28 червня 1919 р. Версальського договору, який передбачав швидке звільнення німецьких військовополонених.

Підготовка тексту еміграційної угоди виявила розбіжності у підходах сторін. Так, представлений Францією

проект конвенції не передбачав польським робітникам французьких страхових виплат та надавав французьким рекрутаційним місіям в Польщі майже повну незалежність від польської влади. Під впливом робітничих організацій цей проект конвенції був відхилений польським урядом. 25 серпня 1919 р. французькій делегації, яка перебувала у Варшаві, було представлено польський проект конвенції [17, с. 77].

Остаточне узгодження тексту та підписання польсько-французької "Конвенції у справах еміграції та імміграції" відбулося 3 вересня 1919 р. Текст конвенції став результатом компромісу й значних поступок з польської сторони, вмотивованих прагненням найшвидшого розв'язання питання безробіття та послаблення соціальної напруги в містах. В серпні – вересні 1919 р. в країні пройшла хвиля робітничих страйків, зокрема в Заглембю Домбровським і в Лодзі, а також розпочалися приготування до жовтневого селянського страйку. Міністерство закордонних справ Польщі 26 серпня 1919 р., готуючи подання про підписання конвенції з Францією зізнавалося, що еміграція є великим злом і належить до політично дратівливих питань, оскільки робітничі партії та організації вимагали від влади створити належні економічні умови в країні та вгамувати масову еміграцію [17, с. 78]. З огляду на соціальну напругу польська й французька сторона вирішили, що конвенція вводилася в дію з моменту підписання, до ратифікації в парламентах двох країн.

Франція передбачила за собою право контролю над виконанням положень конвенції, а також спеціальні привілеї для своїх рекрутаційних місій в Польщі. Поза увагою залишилися такі важливі питання, як адміністративне видворення польських громадян із Франції, створення профспілок, польського шкільництва, тощо. Конвенція порушувала питання страхування від нещасних випадків на виробництві, натомість справа пенсійного забезпечення було врегульована пізніше в умові "Про допомогу і суспільну опіку" від 14 жовтня 1920 р. Пенсію й соціальне страхування мали право отримати лише ті польські робітники, які відпрацювали у Франції щонайменше 15 років [16, с. 61].

Попри недоліки, слід відзначити, що польсько-французька еміграційна конвенція була першим польським міждержавним документом, в якому закладалися засади рівності охорони праці в еміграційній і імміграційній країнах; положення найбільшого привілеювання для громадян обох країн, а також обмеження свободи міграції лише у випадку погіршення умов на ринку праці. Попри те, що угода передбачала індивідуальну рекрутацію, основний акцент здійснювався на колективний відбір бажаних та відповідні повноваження французьких місій. Колективний відбір для французької влади був значно вигіднішим, оскільки давав можливість скеровувати бажаних за дешевшу плату до найбільш знищених війною місць [12].

Запроваджена угода надавала польській владі гнучкий інструмент контролю над здійсненням відбору за робітчан через Державні управління посередництва праці, що дозволяло вгамувати стихійність цього руху та впливати на соціально-економічне становище окремих регіонів. На думку відомого українського дослідника професора Степана Качараби це також надавало можливість польській владі контролювати національний склад емігрантів [1, с. 319].

Загалом конвенція передбачала: колективне контрактування робітників за кошти підприємств іншої країни при дотриманні положень цієї конвенції; робітники-іммігранти мали отримувати таку ж винагороду за працю, як і місцеві робітники тієї ж категорії; не вимагалось жодних спеціальних дозволів від робітників, або їхніх родин, які виїжджали індивідуально з однієї країни до

іншої з метою пошуку праці; влада кожної із країн забезпечувала опіку над робітниками і стежила за дотриманням щодо них діючого на її території законодавства; уряд країни роботодавців залишав за собою право визначати місцевості, до яких скеровуватимуться робітники; за взаємною згодою урядів обох країн встановлювалася кількість і категорії робітників, котрі підлягали колективному набору до праці; контрагуванням робітників у Польщі займалися Державні управління посередництва праці і опіки над емігрантами, а у Франції – Державні управління посередництва праці; законтраговані перед виїздом підлягали кваліфікації офіційною місією уряду, на території якого будуть працевлаштовані [12].

З часом було підписано додаткові умови, проте вони суттєво не вплинули на поліпшення становища поляків у Франції і польський уряд став ініціювати перегляд конвенції від 3 вересня 1919 р. МЗС навесні 1923 р. було підготовлено пропозиції, щодо прирівнення польських робітників із французькими в питаннях оплати праці і соціального захисту. Пропонувалося зменшити повноваження французьких місій в Польщі та організувати мережу польських шкіл і мовних курсів у Франції, а також розширити дії конвенції на територію Ельзасу і Лотарингії. Проте, французький уряд не поспішав переглядати досягнуті домовленості. Переговори розпочалися 25 березня 1924 р. в Парижі і закінчилися підписанням 17 квітня 1924 р. порозуміння, яке врегульовувало окремі спірні питання. Французька сторона погодилася не висилати польських робітників, які зірвали контракти з вини працедавця. Польські чиновники у якості спостерігачів могли бути присутні під час відбору претендентів французькими місіями. Франція також зобов'язувалася надати можливості шкільного навчання дітям іммігрантів та задіяти більше імміграційних інспекторів із знанням польської мови. Згідно досягнутих домовленостей функції французької місії в Познані переходили до відділення Еміграційного управління Польщі. Французькі роботодавці брали на себе зобов'язувалися утримувати мовні курси [17, с. 101].

Для вирішення поточних питань 3 лютого 1925 р. було створено польсько-французьку Дорадчу комісію, яка збиралася не менше ніж раз на рік, або у разі потреби, за вимогою однієї із сторін. Засідання цієї комісії проходили по чергову у Варшаві або Парижі. До компетенції її належало встановлення щорічного контингенту робітників і визначення територій Польщі звідки здійснювався відбір бажаючих до праці, а також райони Франції куди скеровувались польські заробітчани [7, с. 3].

Окремі положення конвенції були уточнені протоколом польсько-французьких переговорів підписаного у Парижі 13 лютого 1925 р. Зокрема, якщо робітник, котрий після приїзду до Франції виявлявся хворим, до місця роботи не направлявся, якщо ж стан його здоров'я через деякий час йому не дозволяв працювати, то він підлягав репатріації. Польське консульство за місцем перебування іммігранта надавало йому безкоштовну візу і кошти на залізничний квиток для повернення на батьківщину [23, с. 125].

30 грудня 1925 р. між Польщею та Францією було підписано консульську конвенцію. Згідно із нею, консульські установи обох держав, окрім регламентованих угодою функцій, зобов'язувалися стежити за дотриманням еміграційних угод, організовувати опіку над громадянами своїх країн, вимагати відшкодувань за нещасні випадки на виробництві, видавати паспорти, відкривати візи тощо. На території Франції польські консульські представництва створювалися в Парижі, Бордо, Гаврі, Лілі, Люні, Марселі, Ніцці, Страсбурзі [18].

Окремим польсько-французьким документом було врегульовано умови праці шахтарів. "Конвенцію про соціальне страхування шахтарів" укладено 29 грудня

1929 р. та ратифіковано у 1934 р. [15]. Вона поширювалася на всіх робітників, котрі працювали у гірничодобувній промисловості й гарантувала їм пенсійне забезпечення у випадку старості, каліцтва, тощо. Цей документ не стосувався працівників зайнятих у промисловості, сільському господарстві та шахтарів, які раніше працювали у Німеччині а також тих, хто мав перерваний стаж роботи [1, с. 319].

У 1935 р. Міністерство праці і суспільної опіки Польщі підготувало проект "Генеральної конвенції про соціальне страхування", яка охоплювала не лише шахтарів, а й робітників усіх інших категорій. Проте до початку Другої світової війни вона не була підписана [16, с. 67].

Регулюванням міграційних процесів з французької сторони займалося Міністерство праці та Міністерство сільського господарства. На території Польщі працював спеціальний орган – Французька місія працевлаштування (Missions Francaises de la Main d'Oeuvre), яка тісно співпрацювала з різними об'єднаннями французьких роботодавців, зокрема, Центральним комітетом кам'яно-вугільних шахт, Центральним об'єднанням спілок роботодавців спустошеного округу, Комітетом ливарників і залізничних шахт Сходу, Центральною конференцією сільськогосподарських спілок, Спілкою цукровиробників [23, с. 91]. У 1924 р. французькими роботодавцями було утворено акціонерну спілку – Центральне імміграційне товариство (ЦІТ), яке невдовзі перебало на себе функції відбору бажаючих, виробничої селекції і перевезення емігрантів [9].

З польського боку за організацію еміграції відповідало Міністерство праці і суспільної опіки, репрезентоване Еміграційним управлінням і Департаментом посередництва праці, а після їх ліквідації у 1932–1933 рр. Міністерство закордонних справ [3, с. 1].

Із середини 1922 р. зацікавлення в еміграції польських сезонних робітників виявила Бельгія до якої польські заробітчани потрапляли нелегально із Франції. До польської влади звернулися представники бельгійських виробничих підприємств з пропозицією спрямувати до країни велику групу робітників, здебільшого для праці в гірництві. Еміграційне управління Польщі, у відповідь, запропонувало виробити міждержавну угоду, або еміграційну конвенцію, як було у випадку із Францією.

Підписаний 30 грудня 1922 р. торгівельний договір між Польщею та Бельгією і Люксембургом передбачав, що в питаннях опіки над емігрантами буде застосовано принцип взаємності. Проте, у зв'язку із тим, що невелика група бельгійських громадян, здебільшого висококваліфікованих спеціалістів та інженерів були у значно вигіднішій ситуації ніж некваліфіковані робітники з Польщі, знайти принципу взаємності не вдалося. Бельгійці не погоджувалися зі свого боку із надмірами польської сторони скерувати свою заокеанську еміграцію виключно через Гданськ та вимагали привілеїв для своєї спілки "Red Star Line". В 1923 р. польська влада дозволила перевезення своїх емігрантів через порт в Антверпені [17, с. 104].

Навесні 1924 р. у Бельгії вже працювало близько 4 500 польських робітників, які нелегально прибули сюди з Франції і Німеччини. Більшість робітників, особливо з Вестфалії, не мали права забрати до Бельгії свої родини. Не дивлячись на те, що бельгійське законодавство не передбачало жодних спеціальних обмежень для чужоземців, неврегульований статус польських робітників, брак паспортів тощо, ускладнювали їх становище. В лютому 1925 р. польська влада повторно звернулася до бельгійського уряду з пропозицією укладання міждержавної еміграційної угоди, проте знову зіткнулася із зволіканнями [17, с. 105].

Погоджуючись на рекрутацію своїх робітників до бельгійських копалень, польська влада надалі вишуку-

увала можливість дипломатичними засобами схилити уряд цієї країни до підписання офіційної угоди. На весні 1929 р. Еміграційне управління стверджувало, що в Бельгії існує настільки великий запит на польських робітників, що деякі фірми проводять на території Польщі самовільний набір бажаючих. Міністерство закордонних справ намагалося досягнути домовленостей щодо підписання еміграційної конвенції із Бельгією ще й тому, щоб отримати додаткові аргументи для перегляду умов польсько-французької конвенції 1919 р. [4].

На весні 1930 р. ситуація довкола польсько-бельгійського порозуміння змінилася. В Польщі значно зросло безробіття і спроби стримувати нелегальну еміграцію до Бельгії допоки не буде досягнуто офіційних домовленостей були недоречними. З кінця 1930 р. певний ріст безробіття розпочався в Бельгії, й хоча воно не торкнулося польських гірників, все ж утруднило можливість знайти роботу нелегально [5, с. 1-7]. Досягнути часткових домовленостей вдалося 7 листопада 1931 р. підписанням польсько-бельгійської конвенції про страхування шахтарів, проте вона так і не була ратифікована Бельгією. Поза домовленостями залишилися питання пенсійного забезпечення польських емігрантів з Вестфалії та Надренії [21, с. 457 – 460].

Із поліпшенням економічної кон'юнктури в Бельгії попит на додаткові робочі руки зріс. 1937 р. бельгійські підприємства знову звернулися до польської влади з пропозицією постачання значної кількості гірників. До вересня 1937 р. бельгійська рекрутаційна місія лише в Хшанові завербувала кілька тисяч бажаючих. Це дало підстави польській стороні відновити ініціативу, щодо підписання еміграційної угоди, проте бельгійці знову відмовили. Попри заборону колективного відбору бельгійські підприємці розпочали приймати польських робітників на індивідуальні контракти [8, с. 85]. У зв'язку із зменшенням запиту на робітників, через чергове погіршення економічного становища в Бельгії, польська влада на це погодилася. Індивідуальні угоди не передбачали компенсацій за переїзд та не давали жодної юридичної підстави для дотримання прав емігрантів [22].

Попри повоєнну політичну кон'юнктуру для Польщі досить гостро стояло питання врегулювання міграційного руху з Німеччиною, одного із найбільших польських довоєнних еміграційних ринків в Європі. Польська повоєнна нелегальна заробітчанська еміграція до цієї країни за обсягами майже рівнялася із чисельністю легальних переселенців до Франції.

Тимчасову польсько-німецьку угоду в справі еміграції було підписано 12 січня 1926 р. в Берліні. Згідно із нею Польща погоджувалася на видачу еміграційних паспортів заздалегідь визначеному контингенту сезонних робітників. Німеччина, в свою чергу, зобов'язувалася зменшити кількість репатріантів і повертати їх до Польщі поетапно. Організацією сезонної еміграції з цього часу мали займатися від Польщі – Державні управління посередництва праці, а від Німеччини – Німецьке центральне робітниче управління [1, с. 329].

9 грудня 1926 р. було підписано чергову тимчасову польсько-німецьку угоду на 1927 р. Цією угодою передбачалося, що для організації еміграції Німецьке центральне робітниче управління за порозумінням із польською стороною має надати трудові угоди відповідним Державним управлінням посередництва праці. Робітники, котрі отримали персональні запрошення від роботодавців, не підлягали колективній рекрутації, контракти і еміграційні паспорти надавалися для них польською стороною. Еміграційні паспорти видавалися безкоштовно, та не підлягали візуванню німецькими консульствами.

Вартість переїзду через німецьку територію та витрати на харчування відшкодовували роботодавці. Німецька сторона оплачувала польському уряду 1,20 ма-

рки за кожного робітника. Колективні перевезення до німецьких прикордонних станцій супроводжували представники Еміграційного управління.

Угода обумовлювала і питання рееміграції з Німеччини польських громадян. Впродовж зимового періоду 1926–1927 рр. до Польщі мали повернутися 8 000 робітників, які постійно проживали в Німеччині до 1925 р. Німецький уряд, натомість, зобов'язував роботодавців і надалі працевлаштовувати польських заробітчан, які прибули до Німеччини до 1 січня 1919 р., а також одружених із німецькими громадянами, багатодітних тощо.

Німецькою стороною гарантувалося забезпечення польським робітникам страхування від нещасних випадків на рівних із власними громадянами умовах, а також звільнення від відрахувань до фонду опіки над безробітними [18, с. 123 – 126].

"Технічна угода" цього договору, датована також 9 січня 1926 р., регламентувала технічні питання. Нею передбачалося, що в другій половині грудня кожного року Німецьке центральне робітниче управління повідомлятиме польське Еміграційне управління про орієнтовну кількість запитів в Німеччині на польських робітників, їх стать та вік у наступному році. Еміграційне управління в порозумінні із МПІСО, надавало німецькому представнику перелік повітів та кількості осіб у кожному, звідки здійснюватиметься набір. Оголошення про рекрутацію у визначених повітах здійснювалося управліннями посередництва праці через пресу. Збірні пункти для сезонних робітників до Німеччини знаходилися у Мисловіцах, Освенцімі, Одербургу і Ратиборі [2, с. 15 – 17].

Остаточні широкомасштабні домовленості між Польщею та Німеччиною були викладені у "Конвенції у справах польських сільськогосподарських робітників" підписаній 24 листопада 1927 р. у Варшаві. З польського боку її підписав директор Еміграційного управління С. Гавронський, а німецької – посол у Варшаві Ульріх Раушер. Вона складалася із 26 статей, які значною мірою повторювали положення попередніх угод. Конвенція передбачала, що Польська еміграція до Німеччини повинна мати лише сезонний характер. Повернення громадян Польщі, які прибули до Німеччини між 1 січня 1919 р. і 31 грудня 1925 р. і працювали там постійно, мало здійснюватися поетапно в період від 1927 р. до 1939 р. Польські сільськогосподарські робітники прирівнювалися до німецьких в галузі охорони праці, соціальної опіки, умов та оплати праці, вільного утворення професійних спілок [14].

Попередньо сформовані міграційні традиції відкрили перед польськими еміграційними службами перспективи міждержавного врегулювання еміграції з Данією. У травні 1920 р. між Еміграційним управлінням з польського боку та Союзом данських сільськогосподарських роботодавців було підписано угоду про сезонну еміграцію [6, с. 104-113]. Доповненням до угоди став торговельний договір між Польщею і Данією підписаний у Варшаві 23 березня 1924 р. Згідно із ним, польським сезонним робітникам було надано значні переваги щодо працевлаштування на сільськогосподарській роботі [13]. 15 березня 1928 р. було підписано нове порозуміння між Польщею і Данією, щодо сезонних робітників, яке відрізнялося від попереднього насамперед вдосконаленням механізмом відбору робітників. Згідно із ним, данські представники могли набирати робітників тільки із контингенту дозволеного місцевими органами влади. Під час подорожі до місця роботи їх супроводжував представник Еміграційного управління. Перевага надавалася тим бажаючим, які уже працювали в Данії [10, с.3].

Ще однією європейською країною, з якою Польща намагалася офіційно унормувати еміграційний рух, була Австрія. Офіційні переговори розпочалися наприкінці 1920 р. і закінчилися підписанням 24 червня 1921 р. у

Кракові угоди щодо сезонних робітників [20, с. 51]. Проте, через несприятливі умови праці та мізерне число бажаючих, ця угода не відіграла важливої ролі у врегулюванні напрямків та характеру польського еміграційного руху.

Останнім європейським напрямком, який відкрився для польських сезонних емігрантів перед Другою світовою війною були Латвія і Естонія. Офіційні переговори з Латвією розпочалися взимку 1938 р. Міністерство закордонних справ, побуючись асиміляційних впливів і соціальної радикалізації, головний акцент робило на отримання від Латвії дозволу на збільшення культурно-освітньої і церковної опіки своїх сезонних робітників. Польська сторона також передбачила заборону на в'їзд до Латвії литовців. Узгоджена "Угода між Польською та Латвійською республіками в справі польських сезонних сільськогосподарських робітників та інших" була підписана 29 жовтня 1938 р. Угода гарантувала зрівняння польських робітників із латвійськими в питаннях охорони праці, лікарської допомоги, арбітражу, судів, тощо. Визначено також умови грошових переказів емігрантів до Польщі. Текст угоди був ратифікований парламентами двох країн [17, с. 233].

В пошуках еміграційних можливостей для промислових робітників польська влада звернула увагу на Естонію. Після попередніх узгоджень між Міністерством соціальної опіки Польщі та Естонською сільськогосподарською палатою, не дивлячись на погані умови праці, у червні 1937 р. було укладено відомчу угоду, яка передбачала працевлаштування в сільському господарстві 700 польських робітників. Задоволена рівнем роботи естонська влада оголосила про намір запросити у 1938 р. 4 000 осіб, проте МЗС Польщі відмовило, вимагаючи укладання повноцінної еміграційної угоди, яка б гарантувала права не лише сільськогосподарським робітникам, а й зайнятим у промисловості і особливо в гірництві. Восени 1938 р. у Таллінні розпочалися польсько-естонські переговори, результатом яких стало підписання 22 листопада 1938 р. "Угоди між Польщею та Естонською республікою у справі польських робітників" [1, с. 336]. Угода разом із додатковим порозумінням та кінцевим таємним протоколом мали регулювати побут, умови праці, соціальні гарантії сільськогосподарських робітників. Естонська сторона обіцяла поширити досягнуті домовленості й на промислових робітників. Проте, зрівняння польських робітників із естонськими не мало великого значення, оскільки, соціальне законодавство цієї країни не охоплювало сільськогосподарських робітників задіяних у невеликих господарствах [17, с. 235]. Процес ратифікації цієї угоди та перспективи освоєння естонського ринку праці для Польщі був перерваний Другою світовою війною. Суттєвого впливу на загальну картину польського еміграційного руху вона не мала. [16, с. 134].

Варто, проте, відзначити, що відкриття додаткових сезонних ринків праці в Європі таких, як Латвія і Естонія для безробітних польських робітників, мало надзвичайно важливе політичне значення для польського уряду, поставленого фактом високої сезонної еміграції до Німеччини в умови політичного тиску з погрозами закриття цього ринку для поляків.

Дипломатична активність щодо укладання міжнародних еміграційних угод польської влади впродовж всього міжвоєнного періоду добре відтворює цілі еміграційної політики. З одного боку, Польща вела активні переговори щодо укладання договорів із країнами, які мали першочергову вагу для польської сезонної еміграції. Слід визнати, що із всіма Європейськими країнами (окрім Бельгії), куди була скерована найбільша кількість польських сезонних робітників, їй це вдалося зробити. З іншого, – здійснювалися спроби пошуків нових перспективних ринків, які часто розглядалися як альтернативні в моменти загострення дипломатичних протиріч, або погіршення економічної кон'юнктури.

Список використаних джерел:

1. Качараба С. П. Еміграція з Західної України 1919 – 1939 / С. П. Качараба. – Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2003. – 416 с.
2. Центральний державний історичний архів України у Львові. – Ф. 422. – Оп. 1. – Спр. 371.
3. Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Ministerstwo Spraw Zagranicznych (ffani AAN, MSZ). – Sygn. 9840. – Międzynarodowe Towarzystwo Osadnicze S.A. w Warszawie.
4. AAN, MSZ. – Sygn. 9629 – Pismo Urzędu Emigracyjnego z 30. IV. 1929 r.
5. AAN, MSZ. – Sygn. 9631. – Raporty Konsulatu RP w Brukseli z 1931 r.
6. AAN, MSZ. – Sygn. 9649. – Sprawy Emigracyjne.
7. AAN, MSZ. – Sygn. 9659. – Promemoria w sprawie I i II Komisji doradczej polsko-francuskiej.
8. AAN, MSZ. – Sygn. 9895. – Protokół z posiedzenia Międzyministerialnej Komisji Emigracyjnej odbytego w dniu 22 III 1937 r. w MSZ.
9. Biuletyn Urzędu Emigracyjnego w Sprawach Migracji i Osadnictwa. – 31. I. 1925.
10. Biuletyn Urzędu Emigracyjnego w Sprawach Migracji i Osadnictwa. – 1928. – Nr. 5.
11. Biuletyn Urzędu Emigracyjnego w Sprawach Migracji i Osadnictwa. – 1928. – Nr. 18.
12. Dziennik Ustaw RP. – 1920. – №41. – Poz. 246.
13. Dziennik Ustaw RP. – 1924. – №74. – Poz. 736.
14. Dziennik Ustaw RP. – 1929. – №44. – Poz. 366.
15. Dziennik Ustaw RP. – 1934. – №72. – Poz. 690.
16. Janowska H. Emigracja zarobkowa z Polski 1918–1939 / H. Janowska. – Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1981. – 340 s.
17. Kołodziej E. Wychodnictwo zarobkowe z Polski 1918–1939 / E. Kołodziej. – Warszawa : Książka i Wiedza, 1982. – 291 s.
18. Kulczycki L. Prowizoryczna umowa Polsko-Niemiecka w sprawie emigracji. // Przegląd Polityczny. – Warszawa, 1927. – Zsz. 3-4.
19. Okołowicz J. Zadania polskiej polityki emigracyjnej / Okołowicz J. – Warszawa: Nakładem wydziału Rejestracji strąt wojennych przy Radzie Głównej Opiekuńczej, 1918. – 28 s.
20. Praca i Opieka Społeczna. – 1921 r. – Zsz. 1.
21. Praca i Opieka Społeczna. – 1931. – Zsz. 4.
22. Robotnik. – 1938. – №11.
23. Rozwadowski J. Emigracja Polska we Francji: europejski ruch wychodzący / Rozwadowski J. – Lille, 1927. – 304 s.

Надійшла до редколегії 05.09.13

A. Шваб, канд. ист. наук, доц.
ВНУ імені Лесі Українки, Луцьк

МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ЭМИГРАЦИИ ИЗ ПОЛЬШИ В ЕВРОПЕЙСКИЕ СТРАНЫ В МЕЖВОЕННЫЙ ПЕРИОД

В статье освещены принципы эмиграционной политики Второй Речи Посполитой в отношении европейских стран. Проанализированы международно-правовая деятельность польских властей по урегулированию вопросов континентальной эмиграции и заключенные ими международные эмиграционные соглашения.

Ключевые слова: эмиграционные межгосударственные соглашения, эмиграционная политика Польши, международно-правовое регулирование эмиграции из Польши.

A. Shvab, Ph.D in History, Associate Prof.
Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk

INTERNATIONAL LEGAL REGULATION OF THE EMIGRATION FROM POLAND TO EUROPEAN COUNTRIES IN THE PRE-WAR PERIOD

Principles of the Second Commonwealth of Poland emigration policy concerning European countries are found out in the article. It is analyzed the international legal activity of the Polish authority within continental emigration regulation and concluded international emigration agreement matter.

Keywords: emigration international agreements, emigration policy of Poland, international legal regulation of the emigration from Poland.